

Lausunto Istanbulin sopimuksen ensimmäisen raportin laatimiseen

Ensi ja turvakotien liitto (ETKL) on vuonna 1945 perustettu valtakunnallinen lastensuojelujärjestö, jonka sääntömääräinen yhteiskunnallinen tehtävä on puolustaa lapsen etua, turvata lapsen oikeus suotuisiin kasvuolosuhteisiin ja turvalliseen kehitykseen, tukea vanhemmuutta sekä ehkäistä perheväkivaltaa. Tukipalveluja väkivallan eri osapuolille ja valistustoimintaa on tehty liitossa n. 40 vuotta. Vuonna 2017 jäsenyhdistysten väkivaltatyön palvelut tavoittivat yhteensä yli 6000 asiakasta, joista n. 2000 oli lapsia. Asiakkaista puolet oli avopalveluissa, loput turvakodeissa. Tämän lisäksi tieto- ja neuvontasivusto Nettiturvakoti (www.nettiturvakoti.fi) tarjosi apua verkossa noin 400 kahdenkeskisessä tukichatissa. Erillisissä hankkeissa kehitettiin jalkautuvaa väkivaltatyötä ja kuritusväkivaltaa ennaltaehkäisevää työtä. Lisäksi tehtiin laajaa koulutus- ja vaikuttamistyötä väkivaltailmiöstä, ennaltaehkäisystä ja tukitoimista.

Yleiset kommentit

Kiitämme mahdollisuudesta antaa tietoja raporttia varten – sekä siitä, että raportin laatimiseen pyydetään laajasti näkemyksiä. Haluamme välittää tiedoksenne myös, että Ensi- ja turvakotien liitto koordinoi yhteistyössä Naisten Linjan kanssa ns. järjestöjen rinnakkaisraportin kokoamista GREVIOLle.

Seuraavassa kommentteja jaoteltuna valtiolle osoitetun kyselylomakkeen otsikoinnin mukaan.

2. Integrated policies and data collection

STM julkaisi joulukuussa 2017 Istanbulin sopimuksen toimeenpanosuunnitelman vuosille 2018-2021. Se kuvaa hyvin yhtä tähänastisen toimeenpanon keskeistä ongelmaa: nelivuotissuunnitelma keskittyy viranomaisyön kehittämiseen, eikä alan järjestöille ole toimeenpanossa mitään roolia. Se tuntuu oudolta, sillä järjestöillä on merkittävä rooli Suomessa väkivallan vastaisessa työssä. Suunnitelman johdannossa kerrotaan kyllä, että ”viranomaisten ja järjestöjen yhteistyöllä on Suomessa vahvat perinteet, ja järjestöt ovatkin mukana usean artiklan toimeenpanossa”. Toimenpiteiden luettelossa järjestöjen rooli sen sijaan ei käytännössä näy: ainoa maininta on nuorisotyön järjestö Allianssin osallistuminen erään kampanjan markkinointiin. Lisäksi suunnitellaan ammattilaisten tietoisuuden lisäämistä ”väkivallan uhreille tarkoitetuista tukipalvelusta, kuten Rikosuhripäivystyksen tuottamista sekä muista erityistukipalveluista”.

Tätä perustellaan sillä, että toimenpiteet perustuvat siihen, mikä on seuraavina vuosina kiireellisintä Istanbulin sopimuksen toimeenpanon kannalta. ”Toimeenpanosuunnitelma ei siten sisällä kaikkia tulevaisuuden kehittämiskohteita, eikä siinä esitellä kaikkea aihepiiriä koskevaa toimintaa julkishallinnossa tai järjestökentällä.” ETKL kysyy, onko sellainen kooste olemassa, jossa näkyy kaikki kehittämiskohteet ja kokonaiskuva Suomessa Istanbulin sopimuksen toimeenpanoon liittyvästä, meneillään olevasta toiminnasta? Mielestämme kehittämiskohteiden priorisointi nimenomaan vaatisi pohjaksi tietoa siitä, mitä tällä hetkellä jo on meneillään väkivallan ennaltaehkäisyssä ja uhrin suojeluun liittyen ja ketkä kaikki ovat tällä alueella toimijoina.

Istanbulin sopimuksen kansallisen toimeenpanon kannalta on keskeistä, että viranomaisten ja kolmannen sektorin toiminta, osaaminen ja resurssit muodostavat kokonaisuuden, jonka kehittämistä sekä suunnitellaan että toteutetaan yhteisvoimin. Tätä edistää toimeenpanosuunnitelmaan lausuntokierroksen jälkeen tullut toimenpide artiklan 9 kohdalle, eli NAPE:lle perustettava jaosto, jonka tehtävä on mm. kartoittaa ja tukea järjestöjen toimia ja jossa järjestöt ovat edustettuina. Ensi- ja turvakotien liitto on mielellään aktiivisesti omalla asiantuntemuksellaan ja väkivaltatyötä tekevien jäsenyhdistystensä keskusjärjestönä mukana Istanbulin sopimuksen toimeenpanossa.

3. Prevention

ETKL tarjoaa omalta osaltaan väkivallan kokijoille mahdollisuuden osallistua ja vaikuttaa heitä koskevaan julkiseen keskusteluun mahdollistamalla heidän tarinoidensa ja kokemustensa esille pääsyn esim. eri puolilla Suomea vuodesta 2015 kiertäneessä Tarinakengät -näyttelyssä ja mediainfoissa. Ensi- ja turvakotien liitossa on kehitetty yhdessä kokijoiden kanssa heitä voimaannuttavia auttamisen tapoja, jotka muuttavat yleistä narratiivia väkivallan kokijoiden heikkoudesta.

ETKL ja Naisten Linja ovat jäseniä Women Against Violence Europe (WAVE) -verkostossa, jossa 2016 käynnistettiin Euroopan laajuinen Step up -kampanja väkivaltaa kokeneiden naisten ja heidän lastensa oikeudesta tukeen ja apuun. Suomessa Naisten Linjan koordinoimaa kampanjaa toteutetaan nimellä Tärkeä Askel ja sen puitteissa on toteutettu mm. video- ja runokilpailut nuorille.

Laajamittainen osaamisen lisääminen, kuten THL:n avainkouluttaja-koulutuskiertue, rakentaa ennaltaehkäisyn ja tukipalvelujen tulevaisuutta. Järjestöillä on paljon oppilaitosyhteistyötä ja koulutuksia, jotka täydentävät näitä suunnitelmia. Ensi- ja turvakotien liitto on käynnistänyt 2017-2019 kestävästä väkivaltatyöhön erikoistumisen antavan väkivaltatyön prosessikoulutuksen, johon osallistuu eri tahoilta 45 alan ammattilaista. Lisäksi pidämme vuosittain useita koulutuksellisia ja väkivaltatyötä kehittäviä työkokouksia jäsenyhdistyksen työntekijöille.

ETKL:ssä on tehty työtä myös väkivallan tekijöiden kanssa jo yli 20 vuotta usealla eri paikkakunnalla. Laadimme työlle laatukriteerit vuonna 2009, jotka auditoitiin 2012 ja päivitettyt kriteerit otettiin käyttöön 2014. Luimme STM:n julkaisemasta Istanbulin sopimuksen toimeenpanosuunnitelmasta, että ETKL:n laatukriteereitä hyödynnetään tekijäohjelmille tehtävissä laatustandardeissa. Meihin ei ole oltu yhteydessä tästä, mutta olemme mielellämme yhteistyössä tässä kehittämisessä. ETKL on jäsenenä kansainvälisessä Work With Perpetrators -verkostossa, jota kautta kertyy tietoa myös ohjelmien soveltuvuudesta rangaistuksen täytäntöönpanon yhteydessä.

4. Protection and support

Tukipalvelujen tulevaisuuden kannalta keskeisin kysymys on väkivallan vastaisen työn sisällyttäminen sote-uudistuksen rakenteisiin – ja siihen liittyen järjestöjen työn mahdollistaminen jatkossakin. Sosiaalihuoltolain mukainen väkivaltatyön tukipalvelujen järjestämistä vastuu siirtyy yhteistyökumppanuusineen kunnilta maakunnille ja on huolehdittava, että sille löytyy paikka uusissa rakenteissa. Kuntien vastuulle jää hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen, johon on sisällytettävä väkivallan ehkäisyn toimeenpano ja seuranta. Sote-uudistuksen lakien ja rakenteiden laadinnassa on huolehdittava siitä, että järjestöjä voidaan jatkossakin tukea Veikkauksen tuottoja ja maakuntien avustuksia yhdistämällä (nykyisin Veikkauksen tuottojen

ja kuntien toiminta-avustusten yhdistelmällä rahoitettua) tekemään perhe- ja lähisuhdeväkivallan vastaista työtä. Maakuntiin tarvitaan eri toimijoita yhteen sovittava väkivaltatyön malli, hyviä kokemuksia on Viola väkivallasta vapaaksi ry:n kehittämästä Saumuri/Väistö -yhteistyöstä, joka on ollut käynnissä koko sen ajan, kun Istanbulin sopimus on ollut voimassa Suomessa.

Valtio on ottanut vastuun turvakotien rahoituksesta ja mahdollistanut uusien turvakotien perustamisen myös järjestöille. Turvakoteja ja perhepaikkoja on edelleen riittämättömästi, vaikka kehitys on ollut myönteinen. Sopimuksen toimeenpanossa on huolehdittava myös siitä, että ympärivuorokautisen kriisityön lisäksi on tarjolla tuki- ja neuvontapalveluja, ja että turvakotien kriisityö ja avopalvelut muodostavat asiakkaan kannalta mielekkään jatkumon. Turvakotien ja avopalvelujen välille ei saa valtion rahoituksen myötä kasvaa kuilua, joka haittaa sujuvaa asiakasprosessia tai resurssien käyttöä. Lisäksi on kiinnitettävä huomiota siihen, että valtion rahoitus ei kavenna järjestöjen itsenäisyyttä. Avopalveluista valtaosa on järjestöjen tuottamaa.

Ensi- ja turvakotien liitto vahvistaa omalta osaltaan lapsityötä, lasten osallisuutta ja avunsaantia väkivallan kokijoina, niin jäsenyhdistyksissä kuin mm. toteuttamalla THL:n järjestämän lasten kanssa tehtävän väkivaltatyön koulutuksen. Palvelujärjestelmässä on selkeitä puutteita jo lasten kokeman väkivallan puheeksi ottamisessa ja myös avun saamisen mahdollisuudet ovat hyvin puutteelliset. ETKL käynnisti Veikkauksen tuotoilla STEAn myöntämänä Ylisukupolvisen kaltoinkohtelun katkaisun osaamista ja menetelmiä kehittävän hankkeen vuosille 2017-2020. Yksi hankkeen kolmesta osasta on turvallisuuden puheeksi ottamisen välineen kehittäminen ja juurruttaminen perhekeskuksiin. THL on yhteistyökumppanina tässä osassa hanketta. Tämän lisäksi lasten ja nuorten osallisuutta ja heidän kanssaan tehtävää työtä kehitetään mm. nuorten foorumin keinoin.

Istanbulin sopimusta ei tunneta vielä riittävästi. Sen tunnettuuden lisääminen on erittäin tärkeää erityisesti nyt kun koko sosiaali- ja terveystieteiden palvelujärjestelmää ollaan uudistamassa. Toimenpanosuunnitelman mukaan asukkaiden ja sote-ammattilaisten tietoisuutta uhrille tarkoitetuista tukipalveluista ja erityistukipalveluista lisätään. Kokonaiskuvan tarve eri toimijoista ja palveluista on tässä ilmeinen. On lisäksi tarpeen täsmentää, miten nämä tiedot kerätään ja miten tietoa ylläpidetään.

5. Substantive law

Lapsenhuoltolain uuden lakiehdotuksen perusteluissa mainitaan usean pykälän kohdalla ns. Istanbulin sopimuksen velvoitteiden huomiointi, eli sen varmistaminen, ettei tapaamis- tai huolto-oikeuden täytäntöönpano vaaranna väkivallan uhrin tai lasten oikeuksia tai turvallisuutta. Itse lakiehdotuksessa tämä periaate ja sen toteuttamisen käytännöt eivät kuitenkaan tule riittävästi esille.

Väkivallan uhreilla on paljon kokemuksia siitä, että heidän kokemuksensa väkivallasta eivät tule vakavasti otetuiksi viranomaiskäytännöissä ja sovittaessa lapsen tapaamisista tai huoltajuudesta. Kokemusten mukaan väkivallan uhrien huoli lasten turvallisuudesta ei tule viranomaiskäytännöissä nyt kuulluksi, väkivaltaa tai sen uhkaa sekä seurauksia vähätellään. Myös lapsen pelko tavata etävanhempaa on otettava vakavasti – on vältyttävä tilanteilta, joissa lapsi on pakotettu tapaamaan vanhempaan, jota pelkää. Kaikessa päätöksenteossa on tärkeää huomioida ja varmistaa, ettei lapsen ja uhrin turvallisuus vaarannu. Yhdistystemme työstä on noussut esille tilanteita, joissa lapsi on toistuvasti pakotettu tapaamaan vanhempaa, jota hän pelkää. Tiedämme myös tutkimusten perusteella, että tapaamisia on määrätty vanhemmille, jotka ovat käyttäneet väkivaltaa lasta tai toista vanhempaa kohtaan. Tästä on paljon tietoa www.valoaeivakivaltaa.fi -sivustolla.

Väkivallan vakavuutta ja sen vaikutuksia tapaamiskäytäntöihin arvioitaessa tulee huomioida myös väkivallan konteksti: perhe- ja lähisuhdeväkivalta ei useimmiten ole kertaluonteinen tapahtuma vaan siihen kietoutuu monimuotoista henkistä väkivaltaa, joilla on olennainen vaikutus uhrin ja lasten hyvinvoinnin alenemiseen kokonaisuudessaan. Asiaan liittyvää riskiä tällä hetkellä lisää se, että monet kunnat ovat kilpailuttaneet tapaamispaikkatoimintaansa ja kilpailutuksia on voittanut halvimman hinnan tarjonnut taho ja silloin ei todennäköisesti pystytä tarjoamaan riittävää asiantuntemusta toimintaan ja arvioimaan mahdollisia väkivallan riskejä lapsen ja toisen vanhemman kannalta.

Joko yleisiin säännöksiin tai tarvittaviin erillisiin pykäliin on kirjattava, että kaikki Istanbulin sopimuksen alaan kuuluva väkivalta tulee ottaa huomioon huolto- ja tapaamispäätöksiä tehdessä. Jos epäily väkivallasta herää, on tehtävä tilanne- ja riskienarviointi. Jos arviointi osoittaa, että perheessä on väkivaltaa, vainoa tai niiden uhkaa, on tämä huomioitava määriteltäessä tapaamisoikeutta, muuttoilmoitusvelvollisuutta, sopimusta lapsen huollosta, sopimusta lapsen tapaamisoikeudesta, tuettuja ja valvottuja tapaamisia sekä valvottuja vaihtoja, lapsen oikeutta tavata muuta henkilöä kuin vanhempansa ja tapaamisoikeuden turvaamista.

Lakiehdotus asettaa huoltajille veloitteen suojella lasta sekä ruumiilliselta että henkiseltä väkivallalta (1§) Yllämainittuihin väkivalta- ja vainotilanteisiin liittyen on huolehdittava siitä, ettei väkivallan uhrina olevaa vanhempaa syyllistetä tai rangaista toisen vanhemman käyttämästä väkivallasta. Istanbulin sopimuksen valtioille asettama huolellisuusvelvoite edellyttää, että se tekee toimia ehkäistäkseen valtiosta riippumattomien toimijoiden väkivallanteot.

7. Migration and asylum

Ensi- ja turvakotien liiton Lapsiperhe turvapaikanhakijana -projektin (2012-17) tietoon on tullut yksittäisiä tapauksia, joissa Istanbulin sopimuksen määrittelemissä asioissa on ollut haasteita tai epäkohtia.

Projektin kokemusten perusteella se on hyvä ja toimiva käytäntö, että on perustettu lapsiperheille ja yksin oleville naisille tarkoitettuja vastaanottokeskuksia. Siitä huolimatta yksin olevia turvapaikanhakijainaisia tai yksittäinen perhe on toisinaan sijoitettu keskukseen, jonka muut asukkaat ovat yksin olevia miehiä. Tämä voi aiheuttaa riskitilanteita ja turvattomuuden tunnetta. Myös lasten ja perheiden siirtoja keskuksesta toiseen tulisi välttää ja tukea pysyvyyden ja turvallisuuden tunnetta.

Tärkeä hyvä käytäntö on myös se, että seksuaalivähemmistöille avattiin heidän turvallisuutensa takaamiseksi erillinen vastaanottokeskus, jonka olemassaolosta ja sijainnista ei kerrottu julkisuudessa. Seksuaalivähemmistöihin kuuluvat ovat tavallisissa vastaanottokeskuksissa saattaneet joutua hankaluuksiin muiden asukkaiden kanssa tai heidän on täytynyt salata seksuaali-identiteettinsä.

Pääsääntöisesti turvapaikanhakijat voivat toivoa mies- tai naistulkkia asiointitilanteisiin ja turvapaikkapuhutteluun. Olisi toivottavaa, että työntekijät käyttäisivät tulkkeja myös lasten tapaamisissa ilman vanhempia.

Vuosien 2015-16 yllättäen ja nopeasti kasvanut turvapaikanhakijoiden määrä aiheutti monenlaisia poikkeustilanteita ja puutteita niin majoituksen, tulkkauksen, oikeusavun kuin muidenkin palveluiden osalta. Vuoden 2017 aikana turvapaikanhakijoiden vastaanotossa on palattu ns. normaalitilaan.

Turvapaikanhakijoiden oikeusavun leikkaaminen muilta kuin haavoittuvilta ryhmiltä on erittäin vakava virhe, joka voi aiheuttaa esim. sen, etteivät sukupuolisensitiiviset asiat tule esiin turvapaikanhakuvaiheessa, mikä

taas voi aiheuttaa puutteelliseen tietoon perustuvan turvapaikkapäätöksen. Turvapaikkapäätöksissä tulisi konkreettisesti kirjata, miten lapsen etu on otettu päätöksessä huomioon ja miten se toteutuu kotimaahan paluussa.

Joissakin tapauksissa turvapaikanhakijaperheessä esiintynyt perheväkivalta on aiheuttanut sen, että perheen äiti ja lapset ovat saaneet Suomeen oleskeluluvat, mutta perheen isä ei. Tilanne on ongelmallinen, sillä perhe hajoaa eikä ongelmaan voida puuttua. Myös isän kannalta tilanne on haastava.

Suomen viranomaisten tulisi seurata, mitä Suomesta palautetuille kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneille perheille ja naisille tapahtuu paluun jälkeen esim. Irakissa ja Afganistanissa. Monissa maissa pelkäävät se, että on lähtenyt ja joutuu palaamaan, voi aiheuttaa ongelmia ja kunnian menetyksen. Jos perheellä tai naisella/tytöllä on kunnia- ja väkivaltaan liittyviä ongelmia, ei hän yleensä ole niiltä turvassa, vaikka hän palaisi toiseen osaan maata kuin se, josta on kotoisin.

Helsingissä 22.1.2018

Riitta Särkelä
pääsihteeri
Ensi- ja turvakotien liitto

Sari Laaksonen
kehitysjohtaja
Ensi- ja turvakotien liitto